

1. Kādā veidā es jūsu valstī varu aizsargāt savas tiesības tiesā, ja esmu cietušais, jo saistībā ar uzņēmējdarbību ir pārkāptas manas cilvēktiesības? Vai šī aizsardzība ietver kompensāciju?

Cilvēktiesību aizsardzību tiesas ceļā nodrošina valsts tiesas atkarībā no konkrētās darbības, ar kuru tika pārkāptas cilvēktiesības. Tādējādi atkarībā no konkrētās uzņēmējdarbības jomas, kurā ir noticis krimināltiesisks vai civiltiesisks cilvēktiesību pārkāpums, kā arī atkarībā no lietas apstākļiem un konkrētās darbības, kura izraisīja cilvēktiesību pārkāpumu, cietušais var vērsties tiesā vai iesniegt sūdzību izmeklēšanas iestādēs — policijā vai prokuratūrā. Šādas aizsardzības rezultātā var tikt piešķirta kompensācija par mantisku un/vai morālu kaitējumu, ja tiek konstatēts, ka attiecīgā uzņēmējdarbība /komercprakse ir izraisījusi cilvēktiesību pārkāpumu.

2. Vai pastāv īpaši noteikumi rupju cilvēktiesību pārkāpumu gadījumā? Vai šie noteikumi attiecas uz noziegumiem pret vidi vai smagiem darbaspēka ekspluatācijas gadījumiem?

Dažādi cilvēktiesību pārkāpumi saistībā ar uzņēmējdarbību var radīt civiltiesisku, administratīvu vai disciplināru atbildību.

Noziegumi pret vidi ir paredzēti gan specializētajos tiesību aktos (piemēram, Ārkārtas rīkojums Nr. 195/2005 par vides aizsardzību), gan Kriminālkodeksa sadaļā par noziegumiem pret sabiedrisko drošību (dzīvnieku vai augu slimību izplatīšana, ūdens piesārņošana, toksisku produktu vai vielu kontrabanda, kodolmateriālu vai citu radioaktīvu materiālu, sprāgstvielu vai ierobežotu sprāgstvielu prekursoru aprites režīma pārkāpumi u. c.).

Smagi darbaspēka ekspluatācijas gadījumi var tikt atzīti par pārkāpumiem saskaņā ar Kriminālkodeksu (tādi noziedzīgi nodarījumi kā turēšana verdzībā, cilvēku tirdzniecība, bērnu tirdzniecība, piespiedu vai obligāts darbs, iesaistīšana prostitūcijā vai cita veida seksuālā izmantošanā, ekspluatētas personas pakalpojumu izmantošana) vai Darba kodeksā iekļautajām krimināltiesiskajām normām.

3. Esmu cietušais, un manas cilvēktiesības ar darbībām ārpus Eiropas Savienības pārkāpa transnacionāla Eiropas korporācija. Vai man ir piekļuve jūsu valsts tiesām, ja es neesmu ES pilsonis vai nedzīvoju Eiropas Savienībā? Kādi ir nosacījumi, lai es varētu celt prasību par to, ka ir pārkāptas manas tiesības? Kur es varu atrast papildu informāciju?**A. Civillietās**

Starptautiskās civiltiesiskās procedūras reglamentē Civilprocesa kodeksa VII sējums, ko šajā gadījumā uzskata par attiecīgajām vispārējām tiesībām un piemēro privāttiesiskām procedūrām ar pārrobežu ietekmi, ja starptautiskos līgumos, kuriem ir pievienojusies Rumānija, ES tiesībās vai īpašos tiesību aktos nav noteikts citādi.

Saskaņā ar vispārējām tiesībām Rumānijas tiesu starptautiskā jurisdikcija pamatojas uz to, ka prasījuma iesniegšanas datumā atbildētāja galvenā uzņēmējdarbības vieta atradās Rumānijā vai, ja tā atradās citur, Rumānijā bija izvietota atbildētāja filiāle vai tā uzņēmējdarbības aktīvi.

Turklāt lietas dalībnieki var tiesas izvēles līgumā vienoties, ka jurisdikcija lemt par strīdiem, kuri ir saistīti ar pārrobežu ietekmi, ir Rumānijas tiesām.

Rumānijas tiesām ir ekskluzīva jurisdikcija attiecībā uz noteiktām darbībām saistībā ar mantisko kaitējumu, piemēram, strīdos ar pārrobežu ietekmi, kuros ir iesaistīts:

īpašums, kas atrodas Rumānijā;

ar klientiem, kuru domicils vai pastāvīgā dzīvesvieta atrodas Rumānijā, noslēgti līgumi par ikdienišķu pakalpojumu sniegšanu patērētājiem klienta personīgajām vai ģimenes vajadzībām nesaistīti ar klienta profesionālo darbību vai uzņēmējdarbību, ja:

pakalpojumu sniedzējs ir saņēmis pasūtījumu Rumānijā;

ja pirms līguma noslēgšanas piedāvājums tika izteikts vai reklamēts Rumānijā un klients ir nokārtojis visas līguma slēgšanai nepieciešamās formalitātes.

Atkāpjoties no vispārējo tiesību noteikumiem, prasītājs var strīda izskatīšanai izvēlēties Rumānijas tiesas (preferenciālā jurisdikcija) šādos gadījumos:

ja līgumiskās saistības radās vai to izpilde (kaut vai daļēji) bija paredzēta Rumānijas teritorijā;

ja juridiskais akts, no kura izriet ārpuslīgumiskās saistības, tika noslēgts vai tā sekas radās Rumānijas teritorijā;

ja dzelzceļa stacija, autotransporta terminālis, osta vai lidosta, kurā iekāpa/izkāpa pasažieri vai iekrāva/izkrāva preces, atradās Rumānijas teritorijā;

ja apdrošinātais īpašums atradās Rumānijas teritorijā vai apdrošināšanas gadījums iestājās Rumānijas teritorijā.

Rumānijas tiesu kompetencē ietilpst arī šādu lietu izskatīšana:

lietas par intelektuālā īpašuma pārrobežu aizsardzību gadījumos, kad tas pieder personai ar domicilu Rumānijā (tiklab Rumānijas pilsonim, kā bezvalstniekam), ja to paredz tiesas izvēles līgums;

lietas ārvalstnieku starpā, ja tie ir tam nepārprotami piekrituši un to tiesiskās attiecības skar tiesības, kas tiem var būt attiecībā uz Rumānijas iedzīvotāju īpašumu vai interesēm;

lietas par kuģu vai lidmašīnu sadursmi un lietas par palīdzības sniegšanu vai personu vai preču glābšanu atklātā jūrā vai — īpašos apstākļos — teritorijā, kas nav nevienas valsts suverēnā teritorija;

lietas par civiltiesisko atbildību par kaitējumu, ko radījuši Rumānijas izcelsmes izstrādājumi, **neatkarīgi no cietušā valstspiederības, negadījuma vietas vai vietas, kurā tika nodarīts kaitējums.**

Attiecībā uz ārvalstnieka statusu starptautiskā civilprocesā tiesību akti paredz ārvalstu fiziskām un juridiskām personām Rumānijas tiesās tādas pašas procesuālās tiesības un pienākumus, kādi ir noteikti Rumānijas pilsoņiem un juridiskajām personām.

Plašāku informāciju var atrast [šeit](#).

B. Krimināllietās

Saskaņā ar Kriminālkodeksa 9. pantu, lasot to kopā ar 12. pantu, un ja starptautiskā līgumā, kam ir pievienojusies Rumānija, nav noteikts citādi, nodarījumiem, kuri ir pastrādāti ārpus Rumānijas, piemēro Rumānijas krimināltiesību aktus saskaņā ar tajos paredzēto valsts piederības principu (Kriminālkodeksa 9. pants) neatkarīgi no tā, vai cietušais ir ārvalstnieks, Rumānijas pilsonis vai bezvalstnieks un atrodas vai neatrodas Rumānijā, ja situācija atbilst noteiktiem nosacījumiem, proti, nodarījumu ir pastrādājis Rumānijas juridiskā persona, Rumānijas tiesību aktos paredzētais sods par šo nodarījumu ir mūža ieslodzījums vai brīvības atņemšana un ilgāk nekā 10 gadiem (pat tad, ja saskaņā ar tās valsts tiesību aktiem, kurā tika pastrādāts nodarījums, to neklasificē kā kriminālnoziedzumu), savukārt ja par to ir paredzēts cita veida sods, nodarījumam jābūt klasificētam kā kriminālnoziedzumam arī tajā valstī, kurā tas tika pastrādāts (abpusēja sodāmība) vai arī pastrādātam teritorijā, kas neietilpst nevienas valsts jurisdikcijā. Pirms apsūdzības izvirzīšanas ir jāsaņem

iepriekšējs apstiprinājums no attiecīgās apelācijas tiesas teritoriālajā jurisdikcijā ietilpstošās prokuratūras galvenā prokurora vai attiecīgā gadījumā no Augstās kasācijas tiesas un vispārējās tiesas jurisdikcijā ietilpstošās prokuratūras galvenā prokurora.

Jāņem vērā, ka kriminālnozieģumu uzskata par pastrādātu Rumānijas teritorijā, ja tā īstenošana, kūdīšana uz to, sekmēšana vai atbalstīšana ir notikusi vai noziedzīgi iegūtie līdzekļi (pat ja tikai daļēji) ir radušies Rumānijas teritorijā vai uz kuģa, kas kuģo ar Rumānijas karogu, vai Rumānijā reģistrētā gaisa kuģī.

Šajos gadījumos Rumānijas krimināltiesību aktus piemēro saskaņā ar teritorialitātes principu.

Attiecībā uz krimināltiesu jurisdikciju gadījumos, kad kriminālnozieģums pastrādāts ārpus Rumānijas teritorijas, Kriminālprocesa kodeksā (42. pants) ir noteikts, ka ārpus Rumānijas teritorijas pastrādātus kriminālnozieģumus iztiesā tiesas, kuru jurisdikcijā atrodas apsūdzētās juridiskās personas juridiskā adrese. Ja apsūdzētajam nav juridiskās adreses Rumānijā un kriminālnozieģums ir piekritīgs rajona tiesai, lietu izskata Bukarestes 2. rajona tiesa, bet citos gadījumos — tiesa, kurai ir piekritīgs konkrētais jautājums vai lieta, kurā ir iesaistīta persona no Bukarestes, ja vien tiesību aktos nav noteikts citādi.

Ja apsūdzību kriminālnozieģumā var izvirzīt vienīgi tad, ja cietušais ir iepriekš iesniedzis sūdzību, šāda sūdzība jāiesniedz trīs mēnešu laikā, kopš cietušais uzzināja par nodarījumu.

Plašāku informāciju var atrast [šeit](#), [šeit](#) un [šeit](#).

4. Vai ombuda iestādes, līdztiesības iestādes vai valsts cilvēktiesību aizsardzības iestādes var sniegt atbalstu cietušajiem, kuru cilvēktiesības ir pārkāptas saistībā ar uzņēmējdarbību, ja pārkāpumu izdarījusi transnacionāla Eiropas korporācija ārpus Eiropas Savienības? Vai šīs iestādes var veikt izmeklēšanu, ja es neesmu ES pilsonis vai nedzīvoju Eiropas Savienībā? Vai jūsu valstī ir citi publiskie dienesti (piemēram, darba vai vides inspekcija), kas var izmeklēt manu lietu? Kur es varu atrast informāciju par savām tiesībām?

Saskaņā ar 1. panta 1. punktu 1997. gada 13. marta Likumā Nr. 35 par ombuda (*Instituția Avocatul Poporului*) izveidi un darbību: "Ombuda mērķis ir aizsargāt fizisku personu tiesības un brīvības attiecībās ar valsts iestādēm", tāpēc ar uzņēmējdarbību saistīti cilvēktiesību pārkāpumi nav ombuda kompetencē.

Patērētāju sūdzības par uzņēmumiem Eiropas Savienībā var pārņemt Eiropas Patērētāju centrs Rumānijā (*ECC Rumānijā*) vienīgi tad, ja šie patērētāji ir kādas ES dalībvalsts (arī Norvēģijas un Islandes) rezidenti vai valstspiederīgie un ja ir piemērojami ES tiesību akti.

Darba inspekcija (*Inspectia Muncii*), Valsts pārvalde personu ar invaliditāti tiesību, bērnu un adopcijas jautājumos (*Autoritatea Națională pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Copii și Adopții*), Dzimumu līdztiesības valsts aģentūra (*Agenția Națională pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați*),

Vides aizsardzības valsts inspekcija (Garda Națională de Mediu), Patērētāju tiesību aizsardzības valsts pārvalde (*Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorului*) un Sakaru regulatīvā un uzraudzības valsts pārvalde (*Autoritatea Națională pentru Administrare și Reglementare în Comunicații (ANCOM)*) ir valsts iestādes, kuru kompetence neietver pārrobežu lietas.

Plašāku informāciju var atrast [šeit](#) un [šeit](#).

5. Vai jūsu valsts uzliek transnacionālajām Eiropas korporācijām pienākumu nodrošināt sūdzību iesniegšanas mehānismus vai mediācijas pakalpojumus tādu pārkāpumu gadījumos, kuri izriet no korporācijas uzņēmējdarbības? Vai šie pienākumi attiecas arī uz pārkāpumiem ārpus Eiropas Savienības? Kurš ir atbildīgs par šo darbību uzraudzību jūsu valstī? Vai ir pieejami publiski ziņojumi, kuros sniegta informācija par sistēmas darbību?

Rumānijā nav ieviestas obligātas mediācijas sistēmas attiecībā uz cilvēktiesību pārkāpumiem, ko pieļāvušas transnacionālas Eiropas korporācijas, taču mediācija ir iespējama, ja to vēlas lietas dalībnieki. Tāpēc persona, kuras tiesības ir tikušas pārkāptas, var izmantot aizsardzību tiesas ceļā saskaņā ar vispārējām tiesībām, atkarībā no pārkāpto tiesību būtības vērtoties vai nu civiltiesā, vai krimināltiesā, bet lietas dalībnieki var arī vienoties izmantot mediatora pakalpojumus. Mediatora profesiju reglamentē Likums Nr. 192/2006 par mediāciju un mediatora profesijas ieviešanu.

Turklāt Rīkojums Nr. 38/2015 par alternatīvām iespējām strīdu izšķiršanai starp patērētājiem un komersantiem nodrošina tiesisko regulējumu, kas ļauj patērētājiem sūdzības par profesionālo pakalpojumu sniedzēju/uzņēmumu brīvprātīgi nodot struktūrām, kuras neatkarīgā, objektīvā, pārredzamā, rezultatīvā, lietderīgā un taisnīgā veidā piemēro alternatīvas strīdu izšķiršanas procedūras, nodrošinot patērētāju tiesību aizsardzību augstā līmenī un neatraucētu tirgus darbību.

6. Vai man ir īpašas tiesības, ja es esmu neaizsargāts cietušais, kas meklē tiesisko aizsardzību gadījumos, kad saistībā ar uzņēmējdarbību ir pārkāptas manas cilvēktiesības? Vai man ir iespēja saņemt juridisko palīdzību un ar kādiem nosacījumiem? Kādas izmaksas tiks segtas juridiskās palīdzības ietvaros? Ja es neesmu ES pilsonis un nedzīvoju Eiropas Savienībā, vai juridiskā palīdzība ir man pieejama ar tādiem pašiem nosacījumiem kā ES pilsoņiem un ledzīvotājiem?

Rumānijas tiesību akti atzīst un garantē tiesības uz piekļuvi juridiskajai palīdzībai. Šo tiesību pamatā ir vispārējās aizstāvības koncepcija, un tās pienākas visām personām neatkarīgi no dzīvesvietas vai valstspiederības, bet ar noteiktiem nosacījumiem, kuri ir aprakstīti tālāk.

I. Civillietās saskaņā ar valdības Ārkārtas rīkojumu Nr. 51/2008 par valsts juridisko palīdzību civillietās:

a) ES pilsoņiem — visos gadījumos, kad valsts juridisko palīdzību pārstāvētai tiesās vai citās Rumānijas iestādēs ar tiesu pilnvarām izmanto fiziskas personas, kuru *domicils vai pastāvīgā dzīvesvieta atrodas Rumānijā vai citā ES dalībvalstī* (valdības Ārkārtas rīkojuma Nr. 51/2008 2. pants);

b) ārpus Savienības valstu pilsoņiem un bezvalstniekiem — ja pieteikumu iesniedz fiziskas personas, kuru *domicils vai pastāvīgā dzīvesvieta neatrodas Rumānijā vai citā ES dalībvalstī, taču starp Rumāniju un pieteikuma iesniedzēja valstspiederības vai domicila valsti ir noslēgta vienošanās, kas ietver noteikumus par starptautisku piekļuvi tiesu iestādēm* (valdības Ārkārtas rīkojuma Nr. 51/2008 21. panta 1. punkts).

Turklāt saskaņā ar Civilprocesa kodeksa **1084. panta** 2. punktu *ārvalstu pilsoņiem Rumānijas tiesās izskatāmās starptautiskās civillietās ir tiesības uz atbrīvojumiem no nodokļiem un citiem tiesu izdevumiem vai to samazinājumu, kā arī uz bezmaksas juridisko palīdzību tādā pašā apmērā un ar tādiem pašiem nosacījumiem, kādi pienākas Rumānijas pilsoņiem, ja attiecībās ar pieteikuma iesniedzēja valstspiederības vai domicila valsti pastāv savstarpība*. Tādējādi persona, kuras likumiskās tiesības ir pārkāptas, var pieteikties juridiskās palīdzības saņemšanai, ja tā nevar atļauties samaksāt tiesas izdevumus, kā to paredz valdības Ārkārtas rīkojuma Nr. 51/2008 6. pants. Valsts var piešķirt juridisko palīdzību šādos veidos:

a) *apmaksāt atlīdzību par pārstāvību, juridisko palīdzību un attiecīgos gadījumos aizstāvību, ko nodrošina tiesas norīkots vai paša izvēlēts advokāts tiesību vai leģitīmu interešu īstenošanai vai aizsardzībai tiesā vai strīda novēršanai (turpmāk — "advokāta palīdzība");*

b) *apmaksāt eksperta, tulkotāja vai tulka pakalpojumus, kas izmantoti tiesvedības gaitā, ja tam piekrit tiesa vai iestāde ar tiesu pilnvarām un ja šādi pakalpojumi būtu jāapmaksā personai, kura saskaņā ar likumu ir pieprasījusi valsts juridisko palīdzību;*

c) *apmaksāt tiesu izpildītāja atlīdzību;*

d) *saskaņā ar tiesību aktiem piešķirt atbrīvojumus no tiesas izdevumiem vai tiesas izdevumu samazinājumu, atļaut veikt apmaksu pa daļām vai piekrist apmaksas atlikšanai, arī attiecībā uz tiesas izdevumiem piespiedu izpildes posmā.*

Tomēr tiesības uz juridisko palīdzību nav absolūtas, un personai, kura pieprasa juridisko palīdzību, ir jāiesniedz pierādījumi par savu finansiālo stāvokli, kuri apstiprina, ka persona nevar atļauties samaksāt par advokāta pakalpojumiem vai pati apmaksāt tiesas izdevumus, piemēram, zīmognodevu, atlīdzības ekspertiem, ekspertu atzinumu sagatavošanu u. c. Šajā sakarā valdības Ārkārtas rīkojuma Nr. 51/2008 16. panta 1. punktā ir noteikts, ka *valsts juridisko palīdzību var atteikt, ja tā ir pieprasīta nepamatoti, ja tās aplēstās izmaksas ir nesamērīgas salīdzinājumā ar prasījuma vērtību, ja valsts juridisko palīdzību izmanto, lai aizstāvētu tādas intereses, kas nav leģitīmas intereses, vai darbības, kuras ir pretrunā ar sabiedrisko vai konstitucionālo kārtību*.

Minētajā ārkārtas rīkojumā minētā valsts juridiskā palīdzība tiek piešķirta civillietās, komercietās, administratīvajās lietās, ar nodarbinātību un sociālo nodrošinājumu saistītās lietās, kā arī lietās par citiem jautājumiem, izņemot krimināllietas.

Krimināllietās juridisko palīdzību obligāti piešķir cietušajam, ja tas/civilprasītājs ir rīcībnespējīgs vai tā rīcībspēja ir ierobežota (saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksa 93. panta 4. punktu). Turklāt saskaņā ar 93. panta 5. punktu, *ja tiesu iestāde secina, ka noteiktu apstākļu dēļ cietušais, civilprasītājs [..] nespēs sevi aizstāvēt, tā nodrošina tiesas norīkotu advokātu.*

Valdības Ārkārtas rīkojuma Nr. 80/2013 par tiesas zīmognodevu (ar turpmākiem grozījumiem) 29. panta 1. punkta f) apakšpunkts paredz, ka atbrīvojumu no nodevas par prasībām un prasījumiem, tajā skaitā pārsūdzībām vispārējā un ārkārtas kārtībā, ko iesniedz saistībā ar patērētāju tiesību aizsardzību, piešķir fiziskām personām un patērētāju tiesību aizsardzības organizācijām, ja tās prasītāja statusā vēršas pret uzņēmumiem, kuri ir pārkāpuši patērētāju tiesības un leģitīmās intereses.

Visbeidzot, uz kriminālnoziegos cietušajiem attiecas [Likums Nr. 211/2004](#) par konkrētiem pasākumiem informācijas, atbalsta un aizsardzības nodrošināšanai kriminālnoziegos cietušajiem, kurš, kā var noprast no likuma nosaukuma, paredz informatīvus, atbalsta, aizsardzības, atzīšanas un novērtējuma pasākumus, kuri ir pieejami kriminālnoziegos cietušajiem neatkarīgi no tā, vai tie ir iesnieguši sūdzību prokuratūrā.

Plašāku informāciju par juridisko palīdzību Rumānijā var atrast [šeit](#).

Lapa atjaunināta: 26/04/2023

Šīs lapas dažādās valodu versijas uztur attiecīgās dalībvalstis. Tulkojumu veic Eiropas Komisijas dienestā. Varbūtējās izmaiņas, ko oriģinālā ieviesušas kompetentās valsts iestādes, iespējams, nav atspoguļotas tulkojumos. Eiropas Komisija neuzņemas nekādas saistības un atbildību par datiem, ko satur šis dokuments, vai informāciju un datiem, uz kuriem šajā dokumentā ir atsauces. Lūdzam skatīt juridisko paziņojumu, lai iepazītos ar autortiesību noteikumiem, ko piemēro dalībvalstī, kas ir atbildīga par šo lapu.